

УДК 336.132

Демчук Н.І.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Туболец І.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті представлено комплексну систему забезпечення економічної безпеки в цілях протидії загрозам економічної безпеки і забезпечення стабільного функціонування підприємства. Розкрито алгоритм дій та стратегії забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Запропоновано основні напрями зміцнення економічної безпеки. Зосереджено увагу на дослідженні фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, економічна безпека, стратегії забезпечення.

Демчук Н.И., Туболец И.И. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И РИСКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье представлена комплексная система обеспечения экономической безопасности в целях противодействия угрозам экономической безопасности и обеспечения стабильного функционирования предприятия. Раскрыт алгоритм действий и стратегии обеспечения экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий. Предложены основные направления укрепления экономической безопасности. Сосредоточено внимание на исследовании финансово-экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность, риски, экономическая безопасность, стратегии обеспечения.

Demchuk N.I., Tubolets I.I. ECONOMIC SECURITY AND RISKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In order to counter the threats to economic security and ensure stable operation of the enterprise, a comprehensive system of economic security is presented in the article. It is revealed the sequence of actions and the strategy of economic security of agricultural enterprises. The basic directions of strengthening of economic security are proposed. It is focused on the study of financial and economic security of agricultural enterprises.

Keywords: economic security, risks, economic stability, security strategies.

Постановка проблеми. Функціонування і розвиток сільськогосподарського підприємства залежить від низки зовнішніх і внутрішніх факторів. Кілька загроз економічній безпеці може призвести до негативних наслідків у вигляді порушення платоспроможності та фінансової стійкості, зниження рентабельності та інших проблем на сільськогосподарському підприєм-

стві. У зв'язку з цим актуальність і необхідність забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства не викликає сумніву. Забезпечення економічної безпеки підприємств є основою для сталого розвитку як сільськогосподарського підприємства, так і економіки країни в цілому, оскільки економічне процвітання країни залежить від ефективності фінансово-

Таблиця 1

Динаміка кількості підприємств за видами економічної діяльності, % до загальної кількості

Вид економічної діяльності	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
сільське, лісове та рибне господарство	13,4	11,1	13,1	12,7	13,5	13,6
промисловість	12,6	12,6	11,9	12,5	12,4	12,5
будівництво	10,1	10,0	9,3	9,2	8,7	8,5
оптова та роздрібна торгівля	29,1	29,7	28,4	28,1	27,6	27,3
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3,6	3,9	4,2	4,3	4,4	4,4
тимчасове розміщування й організація харчування	2,6	2,6	2,6	2,6	2,3	2,3
інформація та телекомунікації	3,5	3,8	3,7	3,8	3,9	4,0
фінансова та страхова діяльність	1,5	1,5	1,4	1,3	1,3	1,3
операції з нерухомим майном	7,3	7,7	8,8	8,9	9,1	9,3
професійна, наукова та технічна діяльність	8,5	8,8	8,5	8,6	8,8	8,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,2	4,5	4,4	4,4	4,4	4,5
освіта	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,3
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
надання інших видів послуг	1,2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,1

Джерело: розраховано за даними [4]

господарської діяльності підприємств та, зокрема, від забезпечення їх економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічну безпеку досліджували науковці: Бурбело О.А., Рамазанов С.К., Вареник В.М., Гривківська О.В., Кирилюк Є.М., Криленко В.І., Парфентієва О.Г., Пойда-Носик Н.Н., Філіппова С.В., Волощук Л.О., Черкасова С.О., Штангрет А.М. та ін. [1–5; 7–9]. Проте проблема економічної безпеки сільськогосподарських підприємств залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану сільськогосподарських підприємств України та розробці на цій основі алгоритму дій для забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збитковість вітчизняних сільськогосподарських підприємств указує на необхідність проходження процедури фінансового оздоровлення. В іншому разі вони будуть не в змозі погасити заборгованості самостійно. Ця міра може бути спрямована на те, щоб

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції підприємств за видами економічної діяльності, % до загальної кількості

Вид економічної діяльності	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
сільське, лісове та рибне господарство	3,0	3,2	3,9	4,0	5,1	7,2
промисловість	34,4	36,7	35,7	36,4	37,1	37,2
будівництво	2,9	3,0	3,7	3,5	3,6	2,8
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	41,8	39,8	38,6	39,8	39,1	36,8
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4,3	4,6	5,1	5,1	4,9	5,8
тимчасове розміщування й організація харчування	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4
інформація та телекомунікації	2,0	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
фінансова та страхова діяльність	7,6	6,9	3,9	2,3	1,4	1,2
операції з нерухомим майном	1,1	1,0	1,3	1,2	1,3	1,5
професійна, наукова та технічна діяльність	1,6	1,4	4,2	3,8	3,5	3,8
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,7	0,7	0,9	0,9	1,0	0,9
освіта	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,1
надання інших видів послуг	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Джерело: розраховано за даними [4]

Таблиця 3

Підприємства, які одержали збиток за видами економічної діяльності, % до загальної кількості підприємств

Вид економічної діяльності	Роки						Зміна, %
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Усього	41	34,9	35,5	34,1	34,5	26,7	65,12
сільське, лісове та рибне господарство	30,5	17	21,7	20,1	15,9	11,6	38,03
промисловість	41,3	37,4	37,6	36,7	37,6	27,6	66,83
будівництво	44,7	39,5	39,5	37,7	38,1	29,4	65,77
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	37,5	33,3	34	32,8	34,4	24,4	65,07
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	45,4	36,6	38,2	36,9	38,4	29,5	64,98
тимчасове розміщування й організація харчування	42,7	39,7	41,1	40,5	41,5	28,5	66,74
інформація та телекомунікації	41	38,9	36,4	36,6	36,5	29,5	71,95
фінансова та страхова діяльність	41,1	40,5	39,7	39,4	39,6	37,7	91,73
операції з нерухомим майном	50,1	45,8	44,7	42,5	44,7	39,7	79,24
професійна, наукова та технічна діяльність	42,5	37,1	37,8	36,6	37,6	30,9	72,71
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	44	38,8	39,5	35,7	38,3	31,1	70,68
освіта	35,7	31,6	31,9	30,1	34,5	29,0	81,23
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	39,3	38,7	37,3	35,3	36,7	31,2	79,39
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	48,7	43,8	45,7	42,7	45,4	37,5	77,00
надання інших видів послуг	37,9	33,7	36,2	31,9	35,4	28,3	74,67

Джерело: розраховано за даними [4]

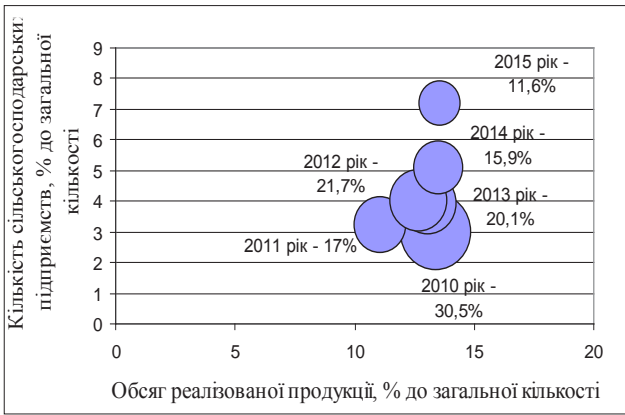

Рис. 1. Ситуація зі збитковими підприємствами різних видів економічної діяльності в 2015 р., % до загальної кількості

Джерело: розраховано за даними [4]

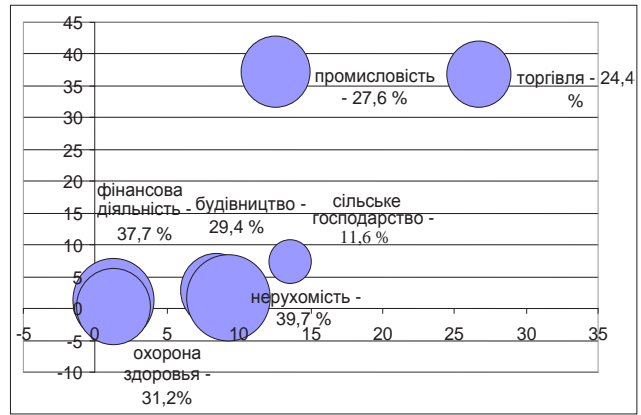

Рис. 2. Графічний аналіз зміни величини збиткових сільськогосподарських підприємств, % до загальної кількості

Джерело: розраховано за даними [4]

сприяти покращанню фінансового стану на збиткових підприємствах, однак це може не привести до позитивного результату, якщо не приділяти активної уваги економічній безпеці цих підприємств.

Основна ціль економічної безпеки підприємства – забезпечення стійкого та максимально ефективного функціонування в теперішній час і високого потенціалу в майбутньому. Для дослідження сучасного стану сільськогосподарських підприємств України в табл. 1 проаналізуємо динаміку кількості підприємств за видами економічної діяльності.

За даними Державного комітету статистики України, у 2015 р. сільськогосподарські підприємства становили 13,6% від загальної кількості підприємств, більша питома вага лише у підприємств торгівлі (27,3%).

Далі проаналізуємо динаміку обсягу реалізованої продукції підприємств за видами економічної діяльності (табл. 2).

Проаналізувавши табл. 1 і 2, ми бачимо, що кількість сільськогосподарських підприємств протягом 2010–2015 рр. практично не змінюється, у той час як обсяг реалізованої продукції поступово зростає в 2015 р. порівняно з 2010 р. Це може свідчити як про більш ефективне ведення фінансово-господарської діяльності на сільськогосподарських підприємствах України, так і про зниження обсягу реалізованої продукції підприємств інших видів економічної діяльності. Розглянемо динаміку величини підприємств, які одержали збиток (табл. 3).

Необхідні певні заходи, які здійснюватимуться в цілях виправлення погіршення фінансової ситуації в сільському господарстві. Станом на початок 2016 р. 11,6% сільськогосподарських підприємств були

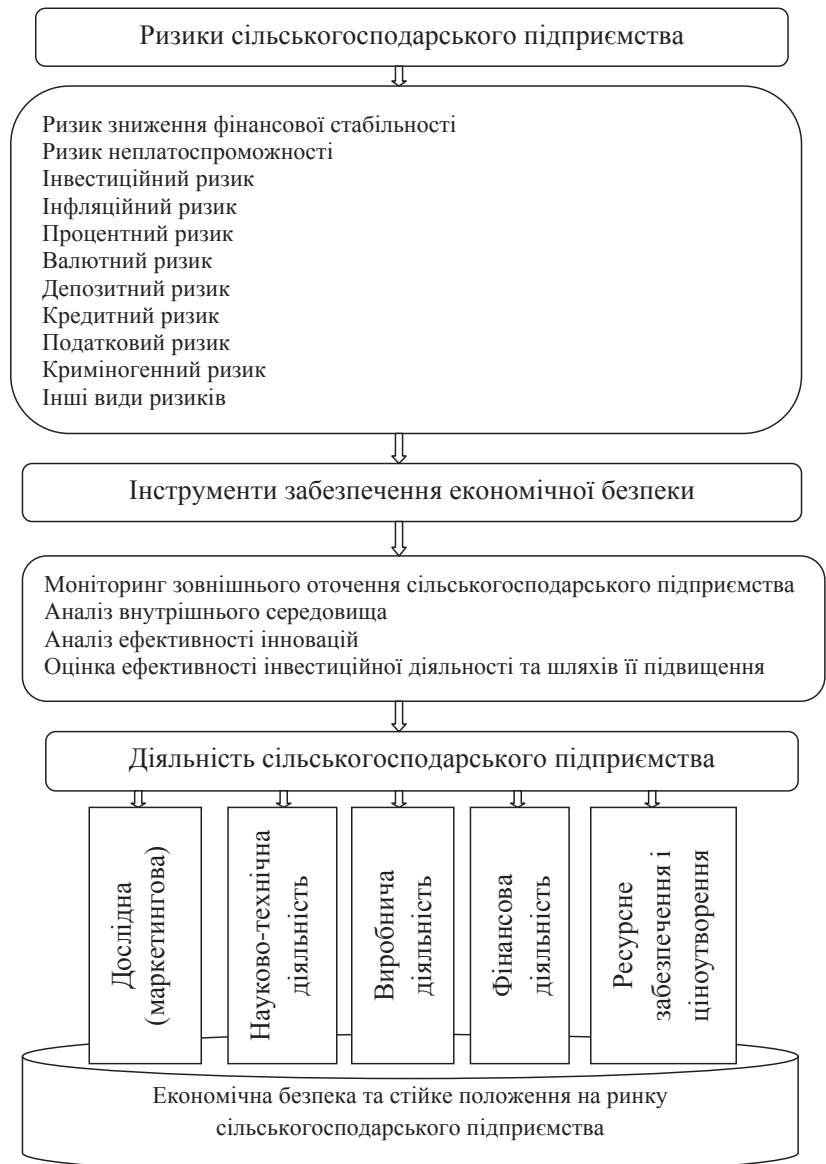

Рис. 3. Алгоритм забезпечення економічної безпеки сільськогосподарського підприємства

Джерело: власна розробка

збитковими. Сільське господарство є одним із хронічних неплатників за енергоносії, багато сільськогосподарських підприємств не виплачують зарплату в строк, величина їх прострочених кредитів висока. Більшість сільськогосподарських підприємств не в змозі погасити свої борги самостійно. Необхідно розробити алгоритм економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, який відкриватиме для них нові можливості. Ключовим є питання про те, як усі заходи економічної безпеки будуть реалізовані, оскільки існує безліч обмежень, таких як вимога збереження спеціалізації підприємства, його угод, обсягу інвестицій тощо.

У цілому можливо просто знищити безнадійно збиткові сільськогосподарські підприємства шляхом банкрутства. Ефективність досудового фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств, швидше за все, залежить від характеру взаємовідносин між державою, власниками та інвесторами: якщо держава втручається в управління, інвестори навряд чи проявлять інтерес. На рис. 1 показана ситуація зі збитковими підприємствами різних видів економічної діяльності в 2015 р. Величина кульки показує відсоток збиткових підприємств від загальної кількості.

Аналізуючи сучасний стан сільськогосподарських підприємств в Україні, можна зробити висновок, що джерела зростання продуктивності в довгостроковій перспективі розглядаються як окремі взаємозалежні питання. При цьому ми встановлюємо важливу роль витрат під час розподілу інвестицій між різними способами забезпечення економічної безпеки. Оскільки ресурси обмежені, інвестиції в одну з форм накопичення відбуваються за рахунок іншої, що, своєю чергою, має важливе значення для бізнес-циклів, які відображають суму одночасного підвищення продуктивності і зниження продуктивності як зміни альтернативних витрат інвестицій. Спад продуктивності і нездатність адаптуватися до нових економічних умов мали місце в сільськогосподарській галузі.

Найбільша питома вага від загального числа збиткових підприємств у галузі нерухомості – 39,7%, у промисловості – 37,2%, будівництві – 29,4%, торгівлі – 24,4%, охороні здоров'я – 31,2%, у сільському господарстві – 11,6%.

На рис. 2 можемо спостерігати велику питому вагу збиткових сільськогосподарських підприємств протягом досліджуваного періоду та деяке зниження питомої ваги збиткових підприємств сільськогосподарської галузі в 2015 р. Причина в тому, що сільське господарство не було прибутковим і завжди потребувало державної підтримки, враховуючи, як мало уваги приділяється питанням забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Дане дослідження показує, що механізми, що лежать у накопиченні джерел зростання продук-

тивності, відрізняються в галузях залежно від того, що виробляється і які технології використовуються. Здатність точно описати економічну безпеку за допомогою кількісних методів могла б запропонувати більш ефективний контроль і оцінку безпеки в експлуатаційних умовах. Проте низка проблем залишаються невирішеними, як правило, в області моделювання. Загальне припущення в економічному і кількісному аналізі економічної безпеки є те, що правильне знання про кількісні ризики призводить до раціонального прийняття рішень.

Висновки. Отже, забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств генерується зовнішніми та внутрішніми факторами та може демонструвати складні взаємозалежності. На перший погляд, економічна безпека полягає в запобіганні й уникненні збоїв у житті підприємства. Оскільки глобалізація – це в першу чергу економічний процес, то зрозуміло, що економічна безпека особливо приймає до уваги нові ризики, що виникають від поєднання глобалізованої конкуренції і неймовірної ролі інформації. Питання полягає в тому, щоб досягти прийняттого балансу між безпекою та розвитком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вареник В.М. Аналіз методик розрахунку економічної безпеки України / В.М. Вареник // Академічний Огляд. – 2016. – № 1(44). – С. 70–79.
2. Гривківська О.В. Забезпечення фінансової безпеки сільського господарства : [монографія] / О.В. Гривківська. – Тернопіль : Астон, 2012. – 337 с.
3. Криленко В.І. Економічна безпека аграрного сектору: проблеми регулювання та забезпечення : [монографія] / В.І. Криленко. – Миколаїв : В.П. Шамрай, 2014. – 467 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Парфентієва О.Г. Основні методи, які використовуються при проведенні економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства / О.Г. Парфентієва // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» ; ред. кол.: І.Д. Пасічник, О.І. Дем'янчук. – 2013. – Вип. 24. – С. 34–38.
6. Пойда-Носик Н.Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки. / Н.Н. Пойда-Носик // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – № 1(55). – С. 340–342.
7. Філіппова С.В. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління : [монографія] / С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, С.О. Черкасова ; за заг. ред. С.В. Філіппової ; Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса : Апрель ; Бондаренко М.О., 2015. – 195 с.
8. Штангрет А.М. Економічна безпека підприємства : [підручник] / А.М. Штангрет [та ін.] ; за заг. ред. А.М. Штангрета. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. – 292 с.
9. Lasan N. Securitatea : concepte în societatea contemporană / N. Lasan // Revista de Administrație Publică și Politici Sociale. – 2010. – An II, Nr. 4(5). – P. 39–50.